

SÚBOR PRÁČ PREDNESENÝCH FORMOU PLENÁRNÝCH PREDNÁŠOK NA 8. KONGRESE ČESKÝCH A SLOVENSKÝCH IMUNOLÓGOV V PIEŠŤANOH 7.—10. SEPTEMBRA 1997

Kongres usporiadala **Slovenská imunologická spoločnosť** a **Česká imunologická spoločnosť** v spolupráci so Slovenskou neurologickou spoločnosťou, Slovenskou spoločnosťou pre alergológiu a klinickú imunológiu, Českou spoločnosťou pre alergológiu a klinickú imunológiu, Slovenskou reumatologickou spoločnosťou a Výskumným ústavom reumatologických chorôb v Piešťanoch.

Toto dvojčíslo Bratislavských lekárskeho listov vyšlo so sponzorským príspevkom od Ing. I. Mrázika, primátora mesta Piešťany.

PŘEMÍTÁNÍ NAD KONGRESY ČESKÝCH A SLOVENSKÝCH IMUNOLOGŮ*

JOHN C., LOKAJ J.

MEDITATION UPON THE CONGRESSES OF CZECH AND SLOVAK IMMUNOLOGISTS*

Přehledný referát na IV. kongresu česko-slovenských imunologů (Nitra, 9.—13. září 1985) Československá imunologie: historie, současnost a výhledy do budoucna uvedl jeden z nás větami: „I mladý vědní obor má svou historii. Platí to i pro imunologii.“ Za posledních deset let jsme připsali do její historie pár nových stránek. Vývojové stupně naší imunologie lze sledovat ve sbornících shrnujících souborné referáty z kongresů, které organizovala imunologická sekce Česko-slovenské biologické společnosti při ČSAV. Zde jsme dlužni mladší generaci vysvětlení. Normalizační poměry po roce 1968 nám neumožnily založit Imunologickou společnost. Slouží ke cti Česko-slovenské biologické společnosti, že nás přijala pod vlídnou střechu a umožnila přátelské sdružování českých a slovenských imunologů.

Pokusme se proniknout ke kořenům naší soudobé imunologie. Sahají do první poloviny šedesátých let. Když ji A.M. Silverstein hodnotil jako „kritický příspěvek k biologické revoluci“, zmínil se o významu osobnosti J. Šterzla, který „uměl získat pro imunologii celou generaci mladých vědců a založil na imunologickém oddělení Mikrobiologického ústavu ČSAV základy pro rozvoj pražské imunologické školy“. Jejím druhým ohniskem se stal Ústav experimentální biologie a genetiky ČSAV, který zformoval M. Hašek. Historie přiznává směrový význam liblickým a slapským imunologickým sympoziím, na něž přijížděli s novátorskými referáty přední světoví imunologové. Naše zvidává odborná veřejnost se mohla

seznámit s diskusemi a názory tohoto mozkového trustu v dostupných sbornících, které vydávalo nakladatelství ČSAV. Na prvním liblickém mezinárodním sympoziu (1959) o mechanismu tvorby protilátek bylo patrné, že imunologické oddělení Mikrobiologického ústavu ČSAV se stalo jedním ze spoluzakladatelů buněčné imunologie. Na sympoziu v roce 1961 byly předloženy výsledky směřující k podstatě jevu imunologické tolerance. V roce 1964 se porovnávaly výsledky studií molekulárních a buněčných základů imunity. Na sympoziu, které se konalo ve vznícené atmosféře časného léta roku 1969, se hodnotily vývojové aspekty tvorby protilátek a jejich struktury.

Podnětne u nás zapůsobil referát G.J.V. Nossala na I. mezinárodním imunologickém kongresu ve Washingtonu (1971). Vytyčil v něm klíčové problémy imunologie, zmapoval oblasti, v nichž je naděje na úspěch v sedmdesátých letech, a vyzval k zakládání dalších kateder imunologie jako nezávislé disciplíny na univerzitách a lékařských fakultách. V sympoziálních přednáškách zařadili do programu kongresu z našich imunologických dílen referát J. Johanovského a spolupracovníků o MIF. Autoři ovšem na kongres nejeli. Oficiální styk se světovou vědou byl — mírně řečeno — regulován a v mnoha případech přerušen. Pokud existovaly soukromé kontakty, byly mračnopozorně sledovány.

Snahy a cíle naší imunologie z počátku sedmdesátých let charakterizují věty z předmluvy k sborníku souborných referátů z I. kongresu československých imunologů v Brně (1976), kterou napsal jeden z nás: „Nové poznatky, nové pohledy, nové souvislosti, nové aplikace nenechávají hladinu imunologie ani na chvíli pokojnou. Lze pochopit, že tento stav může leckoho odradit, jiného mate nebo alespoň rozkolísá. Proto je potřeba pokusit se občas, alespoň na chvíli, ztláčit tuto rozčeřenou hladinu, porozhlédnout se a upevnit si své imunologické sebevědomí.“

V roce 1970 jsme přišli s výzvou: Vytvořme česko-slovenskou imunologickou společnost! Výsledek našich snah byl skromnější. Příslušní povolovatelé nám říkali, že imunologie není samostatná

Imunologický ústav Fakulty všeobecního lékařství Univerzity Karlovy v Praze a Imunologické oddělení Fakultní nemocnice Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně

Department of Immunology, 1st Medical Faculty, Charles University, Prague, and Department of Clinical Immunology, Medical Faculty Hospital, Masaryk University, Brno

Address for correspondence: C. John, MD, DSc, Trojanova 3, 120 00 Praha 2, Czech Republic.

*Full text of lecture.

vědní obor. Tak vznikla, jak jsme se již zmínili, imunologická sekce při Biologické společnosti (1973). Začalo se s vydáváním Imunologického zpravodaje, velkorysý semináře se staly společenskou událostí. Filmový klub na Národní třídě, kde se konaly, praskal ve švech. Povědomí o současném stavu imunologie jsme probouzeli v celé odborné (především lékařské) veřejnosti.

Ochranu a inspiraci jsme našli ještě pod jedněmi křídly: u pana profesora Charváta. Přijal čestné předsednictví naší sekce. Přijel na „imunologické dny“ v Liblicích (1972) a zamyslel se zde nad vztahem „imunologie a medicína“. Vyjímáme závěrečnou větu z jeho zamýšlení: „Jestli nás moderní imunologie fascinuje gnozeologicky, slibuje současně velký užitek v prevenci i v léčbě“. Na ustanovující schůzi imunologické sekce Čs. biologické společnosti (září 1973) řekl mimo jiné: „Imunologie není jen samostatná vědecká nauka. Je to také nástroj moderního myšlení v medicíně. Přinesla překvapující výsledky a pokrok se nezastavil. Nedovedu odhadnout, kam nás imunologické bádání ještě dovede.“ Na liblických „Imunologických dnech 1974“ přednesl Charvát „úvodní slovo k základnímu výzkumu v imunologii“. Takto svůj referát uvedl: „Ve vědě dnes hodnotíme stejně vysoko výzkum základní i aplikovaný. Převládne-li jeden z obou směrů, je to na škodu věci.“

Prvý kongres česko-slovenských imunologů se konal v Brně (1976). Jeho hlavní organizátor J. Lokaj vzpomíná na intelektuální podhoubí oněch časů: „Imunologie tehdy byla nádherný, přitažlivý, nezkratný, divoce se vzpínající oř a vedení imunologické sekce nám umožnilo dívat se na něj z bezprostřední blízkosti. Světová imunologie u nás byla domestikována a troufám si říci, že v širokých biomedicínských kruzích známější, než tomu bylo v lékařských kruzích v zahraničí.“ Někteří výrazní představitelé česko-slovenské imunologické školy našli útočiště v zahraničních ústavech. Postupně se prosazovali a vždy se přiznávali ke svým národním kořenům. Velmi se zasloužili o zviditelnění naší imunologie. Přijíždějí na naše odborná setkání se samozřejmostí, jakoby včera bylo dnes. I u nás doma vznikaly práce, které ukazovaly, že nejsme jen unášení divokou vodou. Postupy, jimiž jsme se dopracovávali výsledků, byly méně elegantní, někdy i nemotorné, práce byla časově velmi náročná. Leckterou reagencii, která byla v zahraničí běžně k mání, bylo třeba trpělivě a někdy velmi klopotně připravit. Sehnat kýženu zahraniční publikaci znamenalo vydat se na dobrodružnou cestu. Potíže však překonával kolektivní entuziasmus.

Prvý brněnský kongres znamenal shrnutí poznatků, které k nám již téměř dvacet let proudily rozevírajícími se okny. Soubor referátů zahrnul obor v celé šíři. Bylo patrně i v pozdějších letech, že programovou „dramaturgii“ ovlivnila panelová zasedání o imunologii ve Světové zdravotnické organizaci v Ženevě. Zde byl do roku 1969 našim obětavým diplomatem Z. Trnka a do panelů sem-tam pronikl i československý imunolog.

Sborníky souborných referátů z jednotlivých kongresů ukazují, co považovala naše imunologie za potřebné vstřebat ze světového fondu. Avšak kongres od kongresu načtený literární základ obohacovaly výsledky vlastní pokusné práce.

II. kongres organizovaný v Martině (1979) J. Buranským a ředitelem imunologické sekce J. Štefanovičem založil tradici pravidelných přehledů nových poznatků o zánětu a prohloubil znalosti genetických regulací imunitní odpovědi. Ontogeneticky byl koncipován referát o mechanismech diferenciaci B-buněk, byl předestřen i stav znalostí o heterogenosti a biologických funkcích lym-

focytů T. Infekční imunologie byla zastoupena referátem o imunitní odpovědi u virových nákaz. Interferony přestaly být doménou virologů a byly diskutovány jako mediátory buněčné imunity.

V typicky univerzitním městě Hradci Králové zorganizoval III. kongres B. Fixa (1982). Z teoretické oblasti byla vybrána tematika membrán a dalších struktur buňky a její biologie. Věcně zeleným tematem kongresu se staly genetické faktory v regulaci imunologické reaktivity. Proporčně byly zařazeny referáty s klinickým zacílením: imunologie gastrointestinálního traktu a imunologické přístupy k závažným chorobám krvevorbny. Prvně byly předneseny metodické referáty: imunitní profil člověka — sledování a hodnocení, monoklonální protilátky v diagnostice a léčbě. Byl podán i ucelený přehled nových postupů v imunoterapii, imunologie se přihlásila k principům nových směrů v přípravě očkovacích látek.

V roce 1985 nás opět hostilo Slovensko, přijala nás vládně Nitra (9.—13.9.). Na organizaci kongresu se významně podílel Spolek ponitranských lékařů, zdravotnická zařízení a vysoké školy. Pro plenární zasedání jsme připravili historické ohlédnutí, které jsme nazvali Česko-slovenská imunologie: historie, současnost a výhledy do budoucna. Podobný charakter měl i rozbor výuky imunologie na vysokých školách. Hlavní organizátoři kongresu (J. Štefanovič, M. Ferenčík) zdůraznili, že v rámci jednání prvně vystoupili v samostatném minisympoziu veterinární imunologové. I druhé minisympozium přineslo aktuální tematiku: imunita a faktory vnějšího prostředí. V teoretické části plenárních přednášek zaujalo tehdy nové a inspirující téma: přirozené a indukované idio-antiidiotypové vztahy. Prostor dostaly i přednášky z oblasti infekční imunologie: regulace imunitní odpovědi při infekčních procesech a vliv virů na regulaci imunitní odpovědi.

Pátý imunologický kongres (Plzeň, 5.—9.7.1988) byl již cele věnován vztahu imunity a prostředí. Hlavní organizátor V. Zavřel v úvodním předznamenávajícím referátu charakterizoval změnu prostředí a tím i antigenů z neho pocházejících jako dramatickou. Další referáty ukázaly, že imunitní reaktivita proto může být při odpovědi na možné negativní podněty buď přetížena nebo nedostatečná. Nezřídka přechází v odpovědi patologické. Účinné léčení infekčních onemocnění zastavilo příznivý vývoj imunologické reaktivity. Přežívají jedinci s nevhodnými genetickými kombinacemi a my proto zjišťujeme větší počet deficitů imunity, alergických a nádorových onemocnění. To vše vede imunology k zesíleným snahám vyhledávat všechny časné se projevující negativní známky jak v individuální, tak v kolektivní obranné reaktivitě.

Plzeňský kongres již připravovala samostatná Česko-slovenská imunologická společnost (ustanovena v roce 1986). Pořadatelé pozvali k přednáškám řadu zahraničních imunologů. Modelový referát Age as a factor of tumor resistance and friend virus replication přednesl B. Cinader. Představil stáří jako výsledek multicentrických a polymorfických procesů, které závisí na aktivaci a inaktivaci multialelických genů. Stárne se v různých okrcích těla s různou intenzitou. Vlivy prostředí se proto projevují v různých částech různě.

Vybavujeme-li si dnes „barvu“ jednotlivých kongresů, setkání v Banské Bystrici (VI. kongres, 16.—20.9.1991, hlavní organizátor J. Šváb) vystupuje v naší paměti zvlášť plasticky. Bylo to dáno prostředím místa Slovenského národního povstání, pocitovou neotřelostí prvního kongresu po listopadu 1989, též však tematickou „dramaturgii“. Imunologie tu byla představena celostně, jako větev fyziologie a experimentální patologie. Směrový charakter měla

plenární přednáška J. Šterzla o vztahu imunitního systému k dalším fyziologickým funkcím organismu. Představila se nově a neotřele reprodukční imunologie, nové trendy v transplantační imunologii, infekce a imunita a novátorsky koncipovaná imunopatogeneze mykobakteriálních infekcí. Provokačně byla položena otázka: autoprotilátky, autoimunita — fyziologie nebo patologie? Plenární přednáška o molekulárních metodách v imunologii odrážela skutečnost, že imunologie učinila převratné objevy díky rozvoji nových technologií.

Při zahájení VII. kongresu českých a slovenských imunologů (10.—14.7.1994) vyjádřil předseda České imunologické společnosti I. Hána radost, že může uvítat naše i zahraniční hosty v Praze. Kongresy se stěhovali v minulých letech po celé republice. Bylo v tom něco symbolického. Jako bychom chtěli přijmout do náruče imunologické společnosti vše kreativní a živé ze všech univerzitních měst, výzkumných ústavů, z nemocnic a veterinárních zařízení. Při zahájení kongresu řekl výstižně I. Hána, že náš imunolog není živ jen každodenní práci v laboratoři, či v ordinaci. Že podněty i poučení pro další práci přináší vědecká a pracovní setkání. Jistě všichni souhlasíme s nedávno vysloveným přáním, aby Česká imunologická společnost „dělala vše, co je v jejích silách, aby napomohla pozvednutí naší vědecké imunologie na co nejvyšší mezinárodní úroveň“. I nástroje, které se nabízejí, jsou účinné: „zviditelnování vědeckých úspěchů našich imunologů, zvaných přednášek a předsednictví sekcí na prestižních mezinárodních sjezdech“ (V. Hořejší, *Imunol. zpravodaj* 13, č. 1, 1998). Čtenář nyní očekává pověstné „avšak...“, které vysloví pamětníci zaboření do imunologické historie. Nikoliv, k polemickému „avšak...“ se nepřikročí. Plyne z podstaty neklidu v imunologii, že se zde napříč generacemi nestrání uvíznutí a stagnaci, ale odpouští se vlnidné hrůzy stárnutí a stáří.

Plenární přednášky 7. kongresu byly vytištěny jako zvláštní číslo *Fóra imunologie* (2. roč, č. 6). Publikace byla vyhledávána i studenty medicíny. Je uvedena Goodovou přednáškou o primárních defektech imunity. Následuje nově koncipovaný pohled na funkční oblasti imunitního systému. Neobyčejně přínosný a laboratorně současný je vzhled do problematiky vazebných interakčních membránových molekul. Temata jako zánět, tolerance, imunodeficiencie, alergické stavy, imunoterapie jsou autorskými kolektivy dotažena k současnému stavu poznání a zůstávají trvalým podnětem k dalšímu zamyšlení.

Dnes se s potěšením probíráme souborem některých plenárních přednášek VIII. kongresu českých a slovenských imunologů (Piešťany, 7.—10.9.1997). Účastníky, kteří stáli u začátku naší imunologie a všeho kongresového ruchu, pohladilo již při příjezdu v registrační hale „logo“ kongresu. Kongresové osmičky byl předřazen schematický symbol protilátkové molekuly, jejíž jedno vazebné centrum tvořila česká státní vlajka, druhé státní vlajka

Slovenska. Vědecký výbor složený ze slovenských a českých imunologů velmi uvážlivě vytyčil dominanty třídenního rokování: Nové trendy poznávání mechanismů a terapie imunopatologických stavů.

Je přirozené, že „vysoko nasazeným“ tematem se stala neuroimunologie. Vyslechli jsme myšlenkově bohatou a sugestivně podanou přednášku M. Nováka o imunologii neurodegenerativních onemocnění a jasně strukturovaný Ferenčíkův přehled poznatků o neuroimunitním systému. Nemáme rádi připodotýkatele. Nepovedeme proto čtenářský zážitek z čtyř plenárních přednášek strůžkou zájmu pisatelů „úvodních slov“. Chtěli bychom však do paměti VIII. kongresu vtisknout jeden poznatek. V málokerém biologickém a biomedicinském oboru je tak patrné prolínání a vzájemné ovlivňování české a slovenské vědy. Někdy lze mluvit o vztahu žák a učitel, jindy o podněcujícím vlivu žáka na učitele. Kongres potvrdil plodný souběžný vývoj. Vzniklo zde „rodné“ partnerství. Jak dnes nazvat českou a slovenskou imunologii? Napadlo nás: dvě půvabné (či lépe šumné) rostenky.

Přehled sborníků z kongresů českých a slovenských imunologů

Lokaj J. (Ed.): *Imunologie* 1976. Souborné referáty z plenárního zasedání na I. kongresu československých imunologů. Brno, Imunologická sekce Čs. biol. společnosti při ČSAV, 1976, 255 s.

Buranský J., Štefanovič J. (Eds.): *Pokroky v imunologii*. Souborné referáty na II. kongrese československých imunologů. Martin, Imunologická sekcia Čs. biologickej spol. pri ČSAV, 1979, 176 s.

Fixa B., Komárková O. (Eds.): *Imunologie* 1982. Souborné referáty z plenárního zasedání na III. kongresu československých imunologů. Hradec Králové, Imunologická sekce Čs. biol. společnosti při ČSAV, 1982, 183 s.

Ferenčík M., Štefanovič J. (Eds.): *Imunológia* 1985. Souborné referáty z IV. kongresu československých imunologů. Nitra, Imunologická sekcia Čs. biologickej spol. pri ČSAV, 1985, 207 s.

Zavázal V. (Ed.): *Imunita a životní prostředí*. 5. kongres československých imunologů. Sborník referátů. Plzeň, Čs. imunologická spol. pri ČSAV, 1988, 173+170 s.

Ferenčík M. (Ed.): *Imunológia* 1991. Zborník plenárných prednášok zo 6. kongresu československých imunologů. Banská Bystrica, Československá imunol. spoločnosť pri ČSAV, 1991, 163 s.

Sborník plenárních přednášek 7. kongresu českých a slovenských imunologů. Praha, 10.—14.7.1994. Fórum imunologie, 2, 1994, č. 6.

Do redakce došlo 22.5.1998.